

БИБЛИОТЕКА „ВЕЛИКИ ПРИМЪРИ“

I. ЖИВОТЪТЪ НА ЗНАМЕНИТИТЪ ДЕЦА

ГОДИНА I

КНИЖКИ 3 и 4

М. НИКОЛСКИ

ЖАНЪ БАТИСТЪ ЛЮЛИ
ВЕНИАМИНЪ ФРАНКЛИНЪ

Преведе Н. Николаевъ

СОФИЯ
КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „СПОЛУКА“
1929

М. НИКОЛСКИ
ЖАН БАТИСТ ЛЮЛИ.
БЕНДЖАМИН ФРАНКЛИН

Превод: Н. Николаев

chitanka.info

ЖАН БАТИСТ ЛЮЛИ

I. МЪНИЧКИЯТ ЦИГУЛАР

В една прекрасна майска утрин през 1646 г. пред великолепната гостилница „Санто-Спирито“, във Флоренция, се спря карета с герба на херцог Гиз; след нея препускаха на коне пажовете и лакеите.

— Пазете се! Пазете се! — се чуваше от вси страни и ударите на бича разгониха притеклите се зяпачи.

— Пригответе стаи за негова светлост — херцог Гиз! — викаха лакеите.

— По-скоро пригответе вечерята! — се разпореждаха пажовете, които тичаха по кухнята и из стаите.

В това време виновникът за всичкия този шум важно и спокойно излезе от каретата.

— Сега всичко ще бъде готово — думаше домакинята, като не се помнеше от радост, че дочаква такъв важен гост. — Благоволете да влезете, ваша светлост — казваше тя, като се кланяше ниско и се приближаваше до велможата.

— За нас е голяма чест, благодарим покорно, че ваша светлост удостоихте нашата гостилница с посещението си — кланяше се доземи домакинята, който бе снел белия си книжен калпак.

Като виждаха тоя необикновен прием, готвачите седяха зяпнали и гледаха в прозорците, но слугите на Гиз бърже ги пратиха по местата им.

Херцог Гиз, като вдигна гордо русокосата си глава и като хвърли бегъл поглед на окръжаващата го тълпа, сякаш не забелязваше смущението и шума, които причини със своето идване. По хубавите му устни играеше презрителна усмивка.

Слънцето захождаше; горещината се замени с прохладен вятър, който разнасяше надалеч благоуханията на градинските цветя. Вечерта беше тъй хубава, че не ти се седеше в стаята.

— Аз ще остана тук, дорде се приготви вечерята — каза херцогът и като видя каменната пейка под двата реда колони, седна на нея.

Малко по-малко слугите занавлизаха в гостилницата; всеки се залови за своята работа и херцогът остана, както смяташе, сам.

Като гледаше наоколо, дето всичко тъмнееше и постепенно се сливаше в едно, той се замисли. Мислите му го отнесоха надалеч. Той току-що бе се върнал от Рим, дето беше ходил, за да се разведе с жена си, смятайки да се жени за друга.

Някакви тихи звукове го извадиха от толкоз сладките мечтания.

Приятно поразен от тях, херцогът взе с любопитство да се оглежда.

Скоро той съзря едно момче, което седеше на по-долното стъпало на стълбата и тихичко свиреше на цигулка, и то тъй майсторски, че кой да е музикант би му позавидял.

Като забележи, че го слушат, момчето стана и взе да свири с въодушевление.

— Какво свириш? — попита го херцогът.

— Каквото ми дойде на ум.

— Кой те е учил на музика?

— Баща ми, докато беше жив.

— А после?

— Никой.

— Откога е умрял татко ти?

— Вече три години.

— А как се препитава майка ти?

— И тя умря скоро след баща ми.

— Тогава ти при кого живееш?

— Аз съм сам.

— А с какво живееш?

— Свирия по улиците на цигулка и слугите на богатите семейства понякога ме хранят, а на гладния и туй стига; днес за пръв път свирия тук, но си свирех за себе си, ала като ме съгледахте, туй ме ободри и аз засвирих по-високо.

— И много хубаво свириш — продължи херцогът, трогнат от отговорите на момчето. — На колко си години?

— Не зная.

— Как? Не знаеш кога си се родил?

— Не, туй зная; майка ми често е казвала, че съм се родил през 1633 г.

— Значи, ти си на тринадесет години?

— Може би; аз повече от пет не зная да смятам.

— Жалко, да беше това момче в Париж, то би отишло далеч — каза с половин глас херцогът.

Момчето чу тия думи и взе да мисли какво те значат и защо би отишъл далеч, ако идеше в Париж.

Тук дойдоха да обадят, че обедът е готов и като бръкна в джоба си, херцогът извади една златна монета и я хвърли на момчето.

Като я пое, момчето се спря замислено.

— Сигурно той е сбъркал! — помисли момчето. — Ще ида да му кажа.

То се спусна в гостилницата, без да му мисли какво прави.

II. ЗЛАТНАТА МОНЕТА

Момчето не знаеше как да отиде до велможата и що да му каже, но все пак то вървеше напред, като се провираше през коридорите и кухните.

Стигна го един слуга, който носеше ястие и като го взе за един от слугите, предаде му ястието, метна му през рамо една кърпа и бърже се върна в кухнята.

Момчето, като че цял живот беше слугувало, лесно се промъкна в стаята с блюдото в ръка, предаде го на другия слуга, а сам взе да търси херцога.

Като го видя, той падна духом: херцогът не беше вече онзи ласкав и приветлив непознат, а горд и недостъпен велможа.

— Може би той сам ще ме забележи и ще заговори с мене — утешаваше се момчето, — тогава ще му върна златната монета.

Като застана зад стола на херцога, момчето взе да му услужва, както един опитен лакей умее да прави това, но херцогът не го забелязваше. Вечерята се свърши, забързаха да вървят, а бедното момче не намери време да върне на херцога златната монета.

В отчаянието си то се завтече при един от слугите.

— Извинете, моля — начена то смутено, но аз трябва да поговоря с вашия господар, преди да си замине...

— Виж какво си намислил! Скоро да си идеш оттук! — с презрение отговори слугата, като вдигна ръка да го удари.

— Можеш и да ме удариш, само ми дай възможност да поговоря с господаря ти; удари, де — настояваше момчето, — не бой се, няма да ти отвърщам.

— И таз хубава!

— Не се безпокой, да бих желал, аз бих могъл, ако не тъй, то инак — момчето му подложи крака си — и ти би паднал на очите си.

Слугата не можеше да удържи смеха си.

— Е, кажи, защо ти е херцогът?

— Да ти кажа. Аз си свирех на цигулката, а херцогът ме слушаше, сетне ме похвали, а преди да си отиде, извади из джоба си една монета и ми я хвърли. Когато я поех, видях, че е златна.

— Е?

— Искам да я върна на херцога.

— Как да я върнеш?

— Да, ще му я върна, защото херцогът навярно е недогледал; мигар дават за такова нещо златна монета?

— Ех, че си глупав италианец! — каза слугата, като махна ръка и отмина.

— Глупав! Глупав! Не, не глупав. Ако херцогът, като ми я дадеше, кажеше: „Вземи, Батист, тази златна монета, то аз, разбира се, щях да я приема, но той не я погледна, просто я хвърли и навярно погрешка; а аз не ща херцогът, като се върне в Париж и си преброи парите, да ме сметне за безчестен човек. Не, аз това не приемам!“

Настъпи нощ тъмна, безлунна.

Всички се бяха разтичали и се готвеха да тръгнат с факелна светлина.

Слугите, пажовете, всички бяха на конете си, херцогът бавно се качи в колата си, раздаде се шумът на бича и колата, като се помести тихо, тръгна напред.

Бедното момче, като не знаеше какво да прави, качи се отзад на колата и от никого незабелязано замина с другите.

III. НАПУСНАТАТА ЦИГУЛКА

Люли постъпи тъй необмислено, че отначало и не разбираше всичката си глупост. Нему беше драго да седи отзад на колата, която теглеха шест яки коне, ако и да бе длъжен да се държи през всичкото време за подложката на колата, за да не падне.

Като измина тъй някое време, Люли се размисли и си спомни какво съкровище остави във Флоренция. Като сираче той нямаше ни баща, ни майка, ни роднини, ни приятели, при все това скръбта му беше тъй голяма, че той заплака.

— Какво направих! Какво направих! — въздишаше той. — Бедната ми цигулка! Какво ще стане с нея без мене? Аз я хвърлих на стълбата на гостилницата, може някой да я настъпи и да я счупи!... Безумец! Как можах да я забравя там? О, да беше тя при мене! Да предположим, че мога да си купя друга с тая златна монета, но първо тая монета не е моя, второ, новата цигулка няма да е като другата.

В това време нещо се строши на колата и момчето падна.

— Какво стана? — зачу се в колата сънливият глас на херцога.

— Ресорът се счупи — отговори един от слугите му, — но ние сме близо до селото и някой може да иде с кон за ковача.

— Хайде по-скоро! — гневно отговори херцогът. Пратеният отиде. Между това Люли, като отскочи, взе да се оглежда и въпреки тъмнината, разбра, че местността му е позната.

— Нищо, не сме изминали много път, аз все ще намеря пътя за Флоренция — утешаваше се момчето, без да смята, колко коне са потребни да се измине такъв път за шест часа. — Сега е най-удобният случай да заговоря с херцога и да му върна златната монета, а сетне ще се върна назад и може би ще сваря цигулката си цяла.

И Люли весело се приближи до колата, но там глъчката и шумът го смутиха, херцогът мърмреше хората си, а те хвърляха вината един на друг.

В това време се показва отдалеч светлина и скоро пристигнаха няколко конници.

Като се надяваха да си заминат скоро, всички се успокоиха и Люли сметна за удобно да се приближи до херцога, който гледаше навън от колата, за да му върне най-сетне златната монета, която тъй тревожеше момчето.

Но едва се приближи и начена боязливо своята реч, херцогът му хвърли милостинята и каза на слугите да прогонят просяка.

— Просяк! — повтори Люли. — Просяк!

И с тия думи той тръгна след колата, която вече поправена, тихо продължаваше пътя си.

IV. КОШЪТ С КУЧЕТО

Вече се развиделяваше. Люли, както вървеше след колата, видя, че отдолу под нея беше привързан кош. Колата се спря. Люли загледа в коша и за свое учудване видя, че вътре едно куче бе заспало. В първата минута му дойде на ум да изхвърли кучето и да легне на негово място, но после му дожаля за животното.

— Не можем ли се събра двама? — помисли той, като влизаше в коша и гледаше да се събере и той в него. Кучето, като че го разбра и като лижеше весело новия спътник, отстъпи му мястото си, а само се сгуши в дъното на коша.

Колата отново тръгна.

— Не е ли чудно — мислеше Люли, — че аз гледах да видя херцога, да му върна златната монета, а вместо това той ме взе за просяк и ми хвърли милостиня! Аз няма да оставя туй така и ще гледам да се обясня. Не искам херцогът, като стигне в Париж, да мисли лошо за мене! И наистина какво ще помислят, когато той каже: „Погрешно съм дал златна монета на малкия Люли, дето свири на цигулка във Флоренция, и какъв никаквец — той не само не ми върна монетата, ами ме гони из пътя за милостиня!“ Не, аз няма да допусна това! Какво би казал баща ми, ако знаеше докъде е стигнал синът му?

Посред тия размисли Люли заспа и се събуди, когато се бе разсъмнало.

Колата стоеше на едно място; конете ги нямаше; като погледна наоколо, той разбра, че празната кола стои на двора.

— Сега работата е свършена — реши той, — няма какво да се боя вече; ще ида и ще се обясня с херцога. — И като скочи от коша, Люли влезе в къщата, дето така също забележи смущение и глъчка, както преди. Посред слугите той позна онзи същия, който не искаше да го пусне при херцога, преди да тръгне той от Флоренция.

V. ПОПРАВЕНАТА ГРЕШКА

— Ти отде си дошъл? — извика зачуденият лакей.

— Вас какво ви трябва? Де е господарят ви? Аз трябва да го видя.

— Гледай чудо! И наистина как попадна тук? Как стигна след нас в Турин?

— Също тъй, както и вие, с тая само разлика, че вие яздехте на коне като слуги, а аз бях в каретата.

Слугата се смути и взе да говори с момчето по-вежливо.

— Херцогът е в гостната стая, вдясно, на втория етаж. Ако попита за закуската, кажете му, че ей сега ще бъде готова.

Люли бърже се спусна по стълбата; през отворената врата той видя херцог Гиз, седнал на писмената маса с гръб към вратата.

Момчето тихо се приближи до него, като държеше в ръка получените от него пари.

Като чу стъпки, херцогът се обърна.

— Кой е тук? — попита той.

— Аз съм, Батист Люли; снощи Вие ми дадохте погрешка златна монета, а през нощта, като ме взехте за просяк, хвърлихте ми сребърна монета; ето ги, аз ви ги нося обратно — като каза туй, Люли сложи парите на масата.

— Снощи? — повтори зачуден херцогът. — Снощи аз бях във Флоренция и решително нищо не помня.

— Де ще помните Вие всичко, но аз ви помня; та ето парите ви, а на мен дайте от тях колкото обичате.

— Нищо не разбирам! — говореше херцогът, като се вглеждаше в лицето на детето. — Аз те виждам за пръв път.

— Как? Вие не помните, че ви свирях снощи на цигулката си в гостилницата „Санто Спирито?“

— Сега си спомних! Но какво искаш? Как си дошъл тук?

— На кой въпрос да ви отговоря? — попита момчето.

Херцогът се засмя.

— Разбира се, на първия.

— Що ми трябва? Нищо ми не трябва; исках само да върна парите, що ми дадохте вчера във Флоренция; аз помислих, че сте сгрешил; не може да бъде да ми платите тъй много за свирнята! А вместо това Вие втори път ми хвърлихте пари, като ме взехте за просяк! И аз не мога да ги приема, когато не съм просяк. Аз свиря на цигулка и с това честно си изкарвам хляба.

— Колко добро момче си ти! — каза херцогът, като улови момчето за ръка. — Е, сега кажи как си дошъл тука?

— С голяма мъка — отговори момчето. — Отначало ви потърсих там, но не знаех как да доближа, та бърках и бърках, докато най-сетне докараха колата ви. Какво трябваше да правя? Когато всички се наместиха, аз се метнах на подложката и се крепих там, додето се счупи колата ви... Когато тя се спря, аз пак се опитах да поговоря с вас и да се върна по-скоро във Флоренция, дето си бях оставил едничкия имот; а вместо това Вие не ми дадохте да издумам и ми хвърлихте милостиня, като ме нарекохте просяк. Туй ме оскърби, аз бях готов да ида на края на света, само да обясня, че не съм просяк. Но тъй като на подложката не ми беше много леко, аз влязох в коша при вашето куче и стигнах с вас тука. Това е всичко; сега, ако обичате, дайте ми нещо за свирнята; аз бързам да се върна във Флоренция.

— Какво си оставил там, та тъй бързаш?

— Цигулката си. Не ми се смейте; защото туй е всичкото ми богатство, друго нищо нямам. Аз се боя да не са я счупили, като ме няма.

— На, да си купиш друга цигулка! — каза херцогът, като извади от джоба си няколко златни монети. — Купи си нова, ако другата е счупена.

— Новата няма да бъде като онази!

— Как тъй?

— Разликата е голяма!

— Какво момче си!

— Вие това не разбирате. Вие имате толкоз неща, че и да се изгубят едно-две от тях, надали ще и забележите, а аз нямам нищо, освен цигулката си: Тя е моят приятел, аз съм свикнал с нея; другата цигулка няма да бъде това, каквото беше първата!

— Тогава вземи тези пари и тичай за цигулката си: може да си я намериш.

— Всичките тия пари?...

— Да, всичките.

Люли не знаеше какво да отговори от учудване.

— Закуската е готова — обади един от слугите.

Херцогът стана, но като дойде до вратата, обърна се и видя, че момчето гледа парите замислено, и попита:

— Какво чакаш? Имаш още нещо да ме молиш?

— Да — отговори Люли, — на мен не ми се ще да се разделя с вас!

— А цигулката?

— Какво да правя? Колкото и да ми е мъчно за нея, ще се потрудя да я забравя.

— Щом е тъй, можеш да се споразумееш с моите хора и да дойдеш с мене в Париж.

— Благодаря ви! — извика момчето с възторг и взе да целува ръцете на херцога.

Момчето заведоха в Париж. Да го последваме там и ние.

VI. ТЕНДЖЕРИТЕ

През нощта на 18 октомври 1647 г. по площада на Пале Роял минаваше колата със слугите в ливреи на орлеанския дом. Тя отиваше към дворецовите врати, когато изведнъж из нея се раздаде женски глас:

— По-полека, по-полека, да не стъпчете някого, гледайте, тук лежи някой — и една младичка, хубава глава се показва из прозореца на колата.

Кочияшът спря конете, а един от слугите, със свещ в ръка, взе да се оглежда наоколо и като видя спящото момче, бутна го с крак.

— Ставай от пътя!

Момчето се събуди и скочи разтреперано от студ.

Особата, която седеше в колата, беше херцогиня Монпансие, Ана Мария Луиза Орлеанска. Жалкият изглед на детето я трогна.

— Кой си и какво правиш тук? — попита тя, като гледаше момчето и се чудеше на нежното му лице, което тъй малко подходеше на грубите му дрехи.

— Аз спях.

— Мигар нямаш къща, та спиш по улиците?

— За нещастие, не.

— Де са родителите ти и кои са те?

— Баща ми и майка ми умряха; аз съм италианец и дойдох тук от Флоренция с херцог Гиз.

— А защо те е оставил на улицата?

— Не е той причината; херцогът и не знае за това, мене ме изпъди неговият готвач, че съм играл с тенджерите му.

— Как си играл с тенджерите? — попита херцогинята засмяна.

— Свирих с тях.

— Свирил си с тенджерите!

— Да, и музиката излизаше отлична! Какво да правя, като нямаше на какво друго да свиря? Аз ги избирах по големина, нареждах ги и ги удрях с пръчица.

— Но обясни ми, моля те, защо те доведе херцог Гиз от Флоренция?

— То е дълга история, а аз тѣй съм отпаднал... че едва говоря.

— Ти си може би гладен?

— Много; цял ден нищо не съм ял.

— Заведете туй момче в двореца — заповяда херцогинята, — нахранете го, стоплете го и приспете, а утре ми го доведете с чисти и нови дрехи.

Но на другия ден се наченаха преговорите с испанския двор за брака на Филипа IV, крал испански, неотдавна овдовял, за херцогиня Монпансие и намереното момче бе забравено.

Но като се настани веднѣж в двореца, Люли се водеше вече там и беше назначен за готвач.

VII. МИШЕЛ

— Ще дойде ли довечера у нас Мишел? — питаше херцогиня Монпансие един велможа, който ѝ се покланяше ниско.

— Аз го видях днес и той обеща да дойде непременно до шест часа.

— Но сега е вече седем — каза нервно херцогинята.

— Кой е този Мишел? — попита херцог Гиз, който се приближи до разговарящите се. — Идейки от Италия, все за него слушам да се говори.

— Чувал ли сте как пее той?

— Не — отговори херцогът, — но представям си...

— Вие не можете да си представите — прекъсна го херцогинята, — който не е чувал Мишел, той нищо не знае! Аз ще бъда в отчаяние, ако той не дойде.

— Той няма да се осмели да пренебрегне заповедта на Ваше Височество...

— Вие не го познавате тогава — отново заговори херцогинята; — той е способен да иде с първия, който го повика в някое кафене и ще забрави не само моята покана, но и кралят да би го поканил, все едно му е.

— Иде, иде! — извика младият велможа, който гледаше, от угода към херцогинята, през прозореца, очаквайки певеца.

— Тогаз, кажете ми по-скоро, преди да е дошъл, кой е той? — питаше херцогинята същия велможа. — Аз нищо не зная за него, освен това, че той пее възхитително.

— Мишел Ламбер се е родил в Пуату, в селцето Вивон, през 1610 г. — започна разказвачът. — Майка му, бедна жена, страстно обичала музиката и ходела по манастирите. Синът наследил от нея любовта към музиката и взел да пее на клироса, скоро той се прославил със своя чуден глас; хора идели да го слушат отдалеч; придворният капелмайстор, като го слушал веднъж, поканил го тука: туй беше началото на неговото музикално поприще.

— Но защо не иде той! Вие навярно сте се излъгали.

— Не е чудно да е вече долу, дето го слушат слугите; той уверява, че само простият народ умее да цени музиката и изказва одобрението си от душа, без да се стеснява.

— Послушайте, какъв е този шум? — попита херцогинята, като се заслушваше.

— Като че е звук на камбана!

— Нищо не може да се разбере!

— На какво свирят? То е нещо непознато!

— Чувате ли? Чувате ли? — попита пак херцогинята.

Тук се раздаде някакъв пресипнал глас:

— Тенджерите ми! Готваче! Ти пак си взел моите тенджери!

VIII. ГОТВАЧЕТО

— Каква е тази работа! — каза херцогът. — Аз доведох от Флоренция едно момче, което готвачът ми изпъдил, защото не се спогаждал; вземал му тенджерите и свирел с тях...

— Аз намерих туй момче на улицата и заповядах да го приберат у дома — каза херцогинята, като си спомни изведнъж за момчето и като стана, тя тръгна по широката стълба, която водеше долу.

Всички тръгнаха след нея и се спряха зачудени.

Долу, на стълбата, бяха наредени много тенджери; готвачето с бял калпак и с тояжка в ръка бърже отиваше ту до тая, ту до оная, като ги удряше една след друга и само пееше нещо. Музиката беше сносна; слугите бяха го заобиколили и зачудено слушаха тая чудна музика.

Малко по-настрана седеше ядосан готвачът, който викаше на момчето, като искаше да си вземе тенджерите и като гледаше да се измъкне из ръцете на сухия човек, който го задържаше.

— Мълчи, ще имаш време да се налюбуваш на тенджерите си — говореше на готвача оня, който го държеше. — А сега послушай само каква музика!

— Не, няма да успея да им се налюбувам, защото е време да готвя вечерята, а моите тенджери не са барабани!

— Да имах цигулка, не бих пипал твоите тенджери — извика Люли.

— Нима ти знаеш да свириш на цигулка? — попита Мишел, този същият, който държеше готвача и когото чакаха всички.

— Не хубаво, но умея. Да видех Мишел Ламбер, бих го помолил...

— Какво би го помолил? Кажи — аз съм Мишел Ламбер! — Люли учуден го загледа.

— Вие? Вие сте Мишел Ламбер? Тогава ето що: аз съм беден, та не мога да ви помоля да ми давате уроци, но позволете ми да идвам понякога у вас да ви слушам или гледам как преподавате уроци! Давам ви дума, че ще бъда мирен и послушен.

— Да видим — каза Ламбер; — вземи моята цигулка и покажи ни как свириш.

Люли радостно взе цигулката и едва удари с лъка, Ламбер го загледа с четири очи от учудване. Колкото повече той свиреше, толкова повече се възхищаваше Ламбер. Люли беше във възторг.

— Е, как? — попита той, като свърши.

Ламбер се спусна към момчето и взе да го целува.

— Чудесно! Прекрасно! — говореше той. — Ти си създаден за музиката. Захвърли тия тенджери и ела при мене! Аз ще се погрижа за тебе, ще те изуча и ще ти отворя пътя. Ти ще идеш далеч!

И като го улови за ръка, той искаше да го заведе при херцогинята, когато се обърна и видя, че тя с целия си двор стои на върха на стълбата.

— На туй момче мястото не е във вашата кухня, херцогиньо. Вие ще ми позволите да го взема със себе си и аз ще се заломя да го направя велик музикант.

— Вие можете да го направите музикант — отговори херцогинята милостиво, — но аз не желая да го пусна другаде; Вие му давайте уроци, за които аз ще плащам, а той ще живее у мене. Хайде, Люли, сними си калпака и престилката и се облечи с по-прилични дрехи.

След половин година Люли беше вече начело на дванадесет музиканти, които свиреха под негово ръководство собствените му съчинения; туй тъй се понрави на крал Людовик XIV, че той помоли херцогинята да му отстъпи малкия музикант.

Музикантът Люли участвуваше във всичките блестящи придворни празници; съчиняваше музикални късове за разните тържества и пишеше балети, в които понякога вземаше участие и сам кралят.

Кралят го прогласи академик на музиката.

Люли се рани по невнимание от жезъла, с който обикновено управлява капелмайсторът, и поради това в 1687 година умря, като остави след себе си вдовица, която му вдигна паметник с латинския надпис:

„Отдавна, о смърт, те наричат сляпа, но като взе и Люли, ти доказва, че си и глуха!“

БЕНДЖАМИН ФРАНКЛИН

I. ТАЙНИЯТ СЪТРУДНИК НА БОСТЪНСКИЯ ВЕСТНИК

— Боже мой! Франклин, каква е тази ваша страст да четете! На един словослагател като вас четене не трябва — говореше старият словослагател и сгъвач, като се обръщаше към четиринадесетгодишното момче, което прилежно четеше някаква книга.

— Вие тъй ли мислите? Аз пък намирам, че словослагателят трябва да знае да чете, за да не печата глупости.

— Мене какво ми трябва, що набирам и сгъвам? Ако седнех да чета всичко туй, не би останало ни време, ни търпение!

Франклин лукаво се усмихна и като взе молив и хартия, завчас написа няколко думи; после, като хвърли записката на словослагателя, той продължи:

— Напечатайте това в обявленията. Разгеле, Вие турихте ли на вестника датата?

— Турих: Бостън, 17 януари 1721 година — отговори словослагателят Томас.

— Денят на моето рождение, аз днес навърших петнадесет години; но стига сме дрънкали, чакай да си довърша книгата.

— Трябва да е много занимателна?

— Как не! Това са съчиненията на Даниел Дефо, авторът на Робинзон Крузо; помните ли какво ви четох, когато бяхте болен?

— А какъв е насловът на книгата ви?

— Нещо за предположенията.

— Навярно туй е продължение на Робинзон?

— Какво ти продължение! Едното е весела, лека книга, а туй е нещо сериозно; тук се говори как да се подобри и развие търговията, как да се помага на бедните и как да се намира работа, и въобще посочват се средствата да се увеличат обществените богатства; мен особено ме интересува последният въпрос.

— Можете да ме наричате и глупав, но аз няма да скрия, че не проумявам каква полза имам да се занимавам с обществените богатства; да се научехте от книгите как можехте да разбогатеете сам, би било друго нещо.

— Я, Вие си гледайте по-добре вестника, а мене оставете на мира.

— Позволете да ви попитам още нещичко; като учен, Вие всичко знаете. Кажете, моля, кой ли е, дето спуща всеки ден в кутията на вестника малки статийки?

— Не зная — накъсо отговори Франклин, без да си вдигне очите от книгата.

— Не може да бъде, да не знаете! Снощи, в девет часа, кутията беше празна, аз излязох за малко, Вие обещахте да останете тук, а като се върнах след пет минути, намерих в кутията статия; сякаш тя е била оставена при вас и вероятно са ви молили да не казвате; но Вие много зле правите, че не обаждате, защото по тоя начин ми отнемате цял долар! Да, брат ви обеща да ми даде един долар, ако открия съчинителя на тези статии, които направиха толкоз шум по цял Бостън. Сам Гутенберг, изобретателят на книгопечатането...

— Позволете да ви забележа, че изобретател на книгопечатането съвсем не е Гутенберг. Мнозина му приписват погрешно всичката му слава. Пръв откри туй изкуство Костър в Харлем, през 1430 година, но Гутенберг усъвършенствува книгопечатането. Първите опити бяха несполучливи, отпечатаното — неразбрано; дървените букви бяха стегнати с връв, затова се държаха слабо и от силното натискане често се изместваха. Гутенберг заедно с Фуст и Шефер основаха първата печатница. В 1452 година Шефер пръв взе да отлива металически букви.

Като се увлече от своя разказ, Франклин продължаваше да говори за по-нататъшната участ на книгопечатането, кога какво е било напечатано и с какви подобрения.

Разказът му беше прекъснат от появяването на нови лица.

— Ето и господарят — проговори Томас, — пак ще има да ме гълчи, че не съм узнал досега кой е нашият таен сътрудник.

II. УБИЙСТВОТО

— Моля ти се, брате, прочети какво е наредил твоят словослагател — каза Франклин, като се обърна към един от влезлите.

Братът на Бенджамин Франклин, Яков Франклин взе коректурния лист и учуден прочете:

„Едно ужасно убийство, извършено снощи, развълнува целия град: Томас Симпълтън, който работеше в продължение на три години в печатницата на Яков Франклин, заклал жена си и петте си деца“.

— Аз!... Аз!... Аз да съм заклал жена си и децата си? — в ужас проговори Томас, като бледнееше от страх.

Тримата се изсмяха високо.

— Но какво значи това? Чия е тая шега? — попита сетне Яков Франклин.

— Аз исках да докажа на Томас колко необходимо е за словослагателя да чете каквото набира — каза момчето, като се смееше весело. — Но опомни се, Томас, ти си тъй бледен, като че наистина си заклал жена си!

— Времето не е избрано, а и с туй шега не бива.

— Но и само от думата ти няма да станеш убиец!

— Тогаз, как съм могъл да напечатам туй?

— Защото не си го прочел.

— Аз не разбирам, Бенджамин, какво удоволствие е за тебе да доказваш, че четенето е необходимо за всеки словослагател — каза бащата, — има ли нещо хубаво в това, ако всички тукашни работници вземат да четат? Какво ще стане тогаз с печатниците?

— Ако всички последваха примера ти — каза по-големият му брат, — отколе биха си изгубили здравето. Представете си, че брат ми седи гладен — продължи той, като се обърна към баща си.

— Какво значи туй? Нали аз ти го дадох, за да му плащаш от деветата му година?

— Но той взема заплата си и аз узнах, че той гладува, за да си купува книги с парите.

— Не е истина, аз се храня добре; но прочетох в книгите, че най-здравата храна е растителната, затова се и храня само с хляб и с плодове, а с останалите пари наистина си купувам книги.

— Изобщо, аз виждам, че ти се занимаваш с всичко, само не със своята работа.

— Нима съм виновен, че работата ми не е такава, с каквото обичам да се занимавам! Аз би желал да бъда семеен проповедник. Честито време прекарах аз в семинарията!

— Какво да правим! Туй не е по силите ни, ти сам знаеш! — каза бащата. — Но аз намирам, че да бъдеш поддръжка на семейството си не е по-малко почтено, и ако ти се заловеше с моя занаят...

— Да вариш лой, да приготвяш фитила и да лееш свещи може и без особени научни познания.

— Ти се лъжеш, и за това е нужно учението; а защо не са всички свещи еднакво хубави! Но не е там работата; ти се хвърляш на вси страни, едно време например щеше да ставаш моряк; за да те отвлека от това, дадох те да се учиш при ножар.

— Той имаше квартирант, богат с книги, и аз току-речи всичкото си време прекарах в четене за пътешествия, историята на Англия, на Франция и много други. Весел живот беше!

— Най-сетне, за да удовлетвори своята страст към книгите, аз те направих словослагател, при все че в нашето семейство вече има един; и тъй, аз те турих при брат ти, но теб и тук не ти е по угодата, и тук нищо друго не вършиш, само четеш книги...

— Не, не само чета, а и пиша, дори стихове; попитайте брат ми колко шум вдигнаха те?

— Наистина за тях много говориха — каза Яков.

— Аз не желая да те разочаровам — каза бащата, — но аз четох стиховете ти: те са много лоши. Остави се от туй занятие и запомни, че стиховете не търпят посредственост: те или хубаво трябва да се пишат, или никак да се не пишат. Да пишеш стиховете тъй, както пише прозата вашият таен сътрудник, тогава би била друга работата, с туй би могъл да се примири човек! Наистина той изглежда още много млад, но каква ясност на мислите! Каква даровитост! Е, ти не узна ли досега кой е той? — попита бащата, като се обърна към по-големия си син.

— Не, аз заръчах на Томас да гледа кой пуца тия статии в кутията.

— И аз пазих през всичкото време, два часа не се отместих от кутията, но ме извикаха в дюкяна и аз помолих брат ви да покараули вместо мене, ала той само се прозявал, та когато дойдох, пак намерих в кутията хартия.

— Може ли такова нещо, Бенджамин! Не те ли е срам? — каза бащата.

Момчето се изчерви.

— Мигар да седя до кутията, без да си мръдна нигде окото?

— Моля те, Бенджамин, не упорствуйвай; ако си видял кой е оставил статията, кажи: аз трябва да го зная и искам да поговоря с него, да му изкажа някои мисли, той прослави толкоз моя вестник.

— Записка от полицейския агент — каза влезлият работник, като подаде на Яков запечатан плик.

Франклин бърже го разпечата и взе да чете:

„Почитаеми господине!

Като направих най-точни справки за неизвестния съчинител, който помещава своите статии в последните броеве на вестника ви, аз узнах, че туй лице се намира в дома ви и във вашето заведение, и затова моля да се погрижите да потърсите и за всичко да ми съобщите до двадесет и четири часа.

Нелсън Бюрдет“.

III. ВЗЕМАТ ГО ПОД СТРАЖА

У Яков Франклин се бяха събрали няколко души да поговорят за последните статии на вестника, които вдигнаха толкова шум.

— Чудно нещо! — казваха едни. — Но пък нали в последния брой беше тъй рязко писано!

— Какво се интересува правителството за мнението на частен човек? — говореха други.

— Работата е, че сякаш полицията е обърнала особено внимание...

— Но...

— Все пак е чудно!

— Не, най-чудното е — заговори Яков, че авторът на тези статии е в дома ми и аз не го зная!

— Позволете на мен да кажа две думи — помоли Томас, — аз ще ви обясня всичко.

— Мълчи — прошепна му Бенджамин.

— Не, Вие ще ми позволите да кажа; да приемем, че съм глупав, но аз мога да назова автора на тези статии.

— Казвай по-скоро! Казвай кой е? — завикаха отвред.

— Не смея да го посоча, но господарят би могъл, да би желал.

Яков вдигна рамене.

— Видите ли — продължаваше Томас — авторът на тези статии ги пише сам, защото умее да пише, и тъй като казват, че е тук, вкъщи, а тук знаят да пишат само двамата братя Франклиновци, от които единият е много млад, пък и твърде зает с четене, Вие вече разбрахте...

Тук всички се спуснаха към Яков и взеха да го упрекват, че се е крил от всички.

— Аз намерих съчинителя, дайте ми обещания долар — смело каза Томас.

— Чухте ли новината? — попита той.

— Каква новина?

— Щели да арестуват съчинителя!

По-младият Франклин извика от учудване.

— Сиреч, ако още не е, без друго ще го арестуват.

— Ще рече, знаят го? — попита Яков.

— Съветвам те да идеш нейде — каза му някой, — защото ти, като издател на журнала, във всеки случай ще отговаряш. Тебе ще хванат пръв.

— Мигар мислиш, че могат да затворят брат ми? — попита уплашен Франклин.

— Разбира се, ако не се намери виновният.

— Полицейският дойде! — съобщи един от работниците и в същия миг вратата се отвори и конетабълът^[1] влезе.

[1] Конетабъл — (англ. constable) полицаи. — Бел.ел.кор. ↑

IV. ДОЛАРЪТ

Бенджамин Франклин се хвърли насреща му.

— Моля, не вземайте, не затваряйте никого вместо мене — каза той: аз съм авторът на статиите, когото търсите. Аз мога да ви докажа туй с черновките от моя ръка. Моля, оставете на покой брат ми: той не е в нищо виновен.

Зачуденият конетабъл се поклони.

— Аз търся автора — каза той, — за да му изразя своята дълбока благодарност за неговите прекрасни статии: в тях има толкоз чувство и смисъл! Но няма сте Вие? Вие сте още дете, а пишете като възрастен? На колко години сте?

— На петнадесет.

— Де и какво сте учил?

— Ето тука — каза момчето, като сочеше окръжаващите го, — аз слушах разговорите им и сетне пишех.

— А от кого ще получа сега обещания долар? — попита Томас.

— Аз ще ти заплатя, когато имам — каза Бенджамин.

— А засега вземи от мене — каза бащата, като даде на Томас една златна монета.

Бенджамин Франклин прекара целия си живот в полезни трудове и открития и най-сетне изобрети гръмоотвода.

Като се спречка нещо с брат си, той напусна Бостън и отиде в Ню Йорк; но като не си намери там работа, принуди се да отиде във Филадельфия, дето, от нужда, постъпи в печатницата на Кеймър. Скоро чу за него и го обикна тамошният губернатор, който, като желаше да отвори печатница, прати го в Англия да купи каквото е потребно. В Англия Франклин има непредвидливостта да заеме парите си на един другар и не ги получи вече; като нямаше с какво да се върне в Америка, той постъпи в печатницата на Палмър; но скоро му омръзна и той се завърна във Филадельфия, дето някой си Мередит му предложи да си отвори печатница.

Оттогава се начева неговата обществена дейност. У дома му веднъж в неделата се събираха учени да обсъждат различни нравствени и политически въпроси; всеки от членовете беше длъжен да прочете веднъж в месеца нещо свое. Франклин откупи лошия вестник на Кеймър, подобри го, направи го популярен и получаваше от него приличен доход. Той се ожени за мис Рид, дъщеря на богато семейство, което така също увеличи състоянието му. Той основа обществена библиотека и издаваше алманах, в който се поместваха разумни съвети и наставления. В 1737 той бе назначен директор на пощите във Филаделфия. Този град му дължи пожарната си команда и застрахователното си дружество. Ето при какви обстоятелства Франклин изобрети гръмоотвода: на ученото дружество във Филаделфия бяха пратени от Англия сведения за новите опити над електричеството, които бяха зачутили учения свят; дружеството натовари Франклин да ги провери. При тия проверки той направи нови открития; той пръв забележи притегателната сила на заострените в края металически прътове и тутакси намисли да опита да извлече електричество от облаците, които той вече смяташе за източник на гръмотевицата. Детската играчка — хвърчило или както още го наричат учуртма^[1], му послужи за смелия опит: той пусна хвърчилото във време на гръмотевицата, като привърза на връвта му ключ, който, когато се намокреше връвта и станеше добър проводник на електричеството, пущаше искри срещу пръста. Зарадван от откритието си и зает с него, Франклин сякаш не мислеше, че този проводник можеше да го убие на място; като приложи, по обичая си, опита на дело, той изобрети гръмоотвода, приет отсетне като благодеяние на науката от цяла Европа.

Училищата във Филаделфия бяха бедни и лоши. Франклин откри подписка, състави план за ново училище и като събра достатъчно пари, отвори учебното заведение. Някому бе дошло на ум да направи болница за бедните; Франклин се залови за тая работа и я доведе докрай. Всичките тия частни занятия не го отвличаха от главната му длъжност и като беше отличен директор на пощите, той скоро бе назначен главен директор.

През 1775 година, когато избухна Американската война, Франклин се обяви за свободата; той взе участие в известната прокламация на 4 юли, с която се обявяваше независимостта на

тринадесетте съединени щати. Избран за председател на Пенсилванската община, Франклин, благодарение на своята известност, бе изпратен във Франция да моли за помощ; той беше тогава на 71 години.

Като стана по тоя начин пълномощен министър на Американския съюз, той пак се занимаваше усърдно с науката, отдалечен в града Паси.

Като паметник на неговите научни занятия служи и досега в Париж хармониката, която той бе направил за Мария Антоанета.

Болен и вече седемдесет и девет годишен старец, той пожела да се върне в отечеството си, дето го посрещнаха тържествено. Неговото последно съчинение беше насочено против търговията с роби. Той умря на 17 април 1790 година. По тоя случай във всичките Съединени щати бе обявен двумесечен траур.

[1] Учуртма — диал. (тур. uçurtma) хвърчило. — Бел.ел.кор. ↑

Издание:

Автор: М. Николски

Заглавие: Жанъ Батистъ Люли; Вениаминъ Франклинъ

Преводач: Н. Николаевъ

Издател: Книгоиздателство „Сполука“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1929

Тип: Сборник

Печатница: Печатница и книгоиздателство „Изгрѣвъ“ — ул.

Владайска № 7 — София

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/16523>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.